

**РОЗБУДОВА ДЕРЖАВИ І ПРАВА:
ПИТАННЯ ТЕОРІЇ ТА КОНСТИТУЦІЙНОЇ ПРАКТИКИ**

КОЛОМОЄЦЬ Т. О.,

доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України,
член-кореспондент Національної
академії правових наук України,
декан юридичного факультету
(*Запорізький національний університет*)

ГАДЖИСВА Ш. Н.,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри адміністративного
та господарського права
(*Запорізький національний університет*)

УДК 342.9

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2021.3.1>

**АНТИКОРУПЦІЙНЕ ДЕКЛАРУВАННЯ: ПОШУК ОПТИМАЛЬНОЇ МОДЕЛІ
НОРМАТИВНОГО ЗАКРІПЛЕННЯ ОБ'ЄКТА**

Актуальність. В умовах пошуку оптимальної моделі нормативного закріплення антикорупційного декларування важливо усвідомлювати роль кожного його елементу. Унормованість об'єкта декларування дозволить посилити прозорість у публічній службі, спростити тлумачення і застосування законодавства суб'єктами деклараційних відносин. З огляду на поширеність практики антикорупційного декларування у країнах світу, різний рівень її ефективності, доцільним є аналіз досвіду нормативного закріплення ними об'єктів антикорупційного декларування й пошук оптимальної моделі нормативно-правового закріплення об'єктів антикорупційного декларування, що і є **метою статті**. **Об'єкт роботи** формують суспільні відносини, пов'язані з антикорупційним декларуванням. **Предметом роботи** є нормативно-закріплені моделі об'єктів антикорупційного декларування в аспекті їх аналізу та пошуку оптимального варіанта. Під час написання роботи використовувалися загальнонаукові і спеціальні методи наукового пізнання: діалектичний аналіз, порівняльно-правовий аналіз, класифікація, моделювання, прогнозування. **Результати.** Вирішуючи питання пошуку оптимальної моделі нормативного закріплення об'єктів антикорупційного декларування, зазначимо, що в основу варто покласти врахування національних особливостей декларування, нормативного закріплення його засад, потреби реального часу, рівень правової культури населення, потенційних декларантів, позитивний досвід окремих країн світу у вирішенні цього питання, можливість імплементації міжнародних правових антикорупційних стандартів, запозичення зазначеного досвіду в конкретній країні. Комплексний підхід до цього питання й дозволить обрати таку модель. Пропонуємо врахувати таке: а) об'єкти антикорупційного декларування мають бути нормативно закріплені; б) таке закріплення має бути «якісним» (систематизованим, визначеним (бажано абсолютно), деталізованим); в) цілком логічним убачається внормування переліку таких об'єктів у вигляді «групового» варіанта (нерухомість, рухоме майно, доходи від основної діяльності тощо) з акумулюванням доходів

та видатків як декларанта, так і «дотичних до нього осіб»; г) важливо пам'ятати, що будь-який «уточнювальний аспект» («вартісна ознака», «періодичність отримання/витрачання», «комплексність» тощо) лише посилить суб'єктивний підхід до визначення об'єктів у практичній діяльності й по-різному може вплинути на ефективність використання такого інструменту запобігання корупції. Отже, оптимальним є використання «групового» варіанта формування переліку об'єктів антикорупційного декларування із деталізацією конкретних різновидів у межах кожної групи, однак без «прив'язки» їх до будь-яких ознак якісно-кількісного характеру.

Ключові слова: антикорупційне декларування, об'єкт, корупція, запобігання, нормативна модель, законодавство, перелік, ознака.

Kolomoiets T. O. Anti-corruption declaration: search for an optimal model of object's statutory consolidation

Topicality. In the search for an optimal model of the statutory consolidation of anti-corruption declaration, it is essential to understand the role of its elements. The standardization of the declaration's object allows intensifying transparency in public service, simplifying interpretation, and applying legislation by the subjects of declaration relations. Keeping in mind the prevalence of practices in anti-corruption declaration around the world, its varying effectiveness, it seems expedient to analyze the experience of fixing objects of anti-corruption declaration and search for an optimal model of statutory consolidation of the objects of anti-corruption declaration, that is **the purpose of the article. The object of the research** is social relations associated with anti-corruption declaration. **The subject of the research** is the statutory models of objects of anti-corruption declaration in terms of their analysis and search for the optimal one. When working on the article, the author has used general scientific and specialized methods of scientific cognition: dialectical analysis, comparative-legal analysis, classification method, modelling, forecasting.

Results. When resolving the issue of the search for an optimal model of statutory consolidation of objects of anti-corruption declaration, it is worth emphasizing that the basis should rely on the national features of declaration, statutory consolidation of its fundamentals, contemporary needs, the level of public legal awareness, potential declarants, successful practices of some countries in dealing with the relevant issue, an option of implementation of international legal anti-corruption standards, borrowing of the mentioned experience from a particular country. The multifaceted approach to this issue allows choosing that sort of model. At the same time, it seems expedient to take into account the following: a) objects of anti-corruption declaration shall be statutory consolidated; b) consolidation shall be "of high quality" (systematized, defined (thoroughly, if possible), detailed); c) it stands to reason to standardize the list of such objects in the form of a "group" version (immovable and movable property, operating revenues etc.), including accumulation of revenues and expenses of a declarant and related persons; d) it is important to bear in mind that any "specifying aspect" ("cost feature", "frequency of receipt/ expenditure", "complex nature" etc.) contributes to the subjective approach to clarifying the objects in practice and can differently influence the effectiveness of using such an anti-corruption means. Thus, it is optimal to use a "group" option of listing objects of anti-corruption declaration specifying the types of each group, but without their "binding" to any feature of qualitative and quantitative nature.

Key words: anti-corruption declaration, object, corruption, prevention, statutory model, legislation, list, feature.

Вступ. В умовах пошуку оптимальної моделі нормативно-правового закріплення антикорупційного декларування важливо усвідомлювати вагому роль кожного з елементів такого інструменту запобігання корупції. Унормованість того, відомості про що мають фік-

суватися в антикорупційних деклараціях, дозволить посилити засади прозорості у діяльності наділених владними повноваженнями осіб для реалізації та захисту публічних інтересів, спрощення моніторингу способу життя і, відповідно, усунення передумов для будь-яких зловживань із використанням вищезазначених повноважень. Окрім того, це істотно спростить тлумачення та застосування положень відповідного законодавства суб'єктами деклараційних відносин, усуваючи передумови для суб'єктивного розсуду та різноваріативності моделей поведінки.

Постановка завдання. З огляду на поширеність практики антикорупційного декларування у країнах світу, її різноваріативність та різний рівень її ефективності, доцільним убачається аналіз досвіду нормативного закріплення об'єктів антикорупційного декларування у різних країнах світу (з виокремленням позитивних практик та проблемних питань) і формулюванням пропозицій щодо формування оптимальної моделі нормативно-правового закріплення об'єктів антикорупційного декларування, що і є *метою статті*. **Об'єкт роботи** формують суспільні відносини, безпосередньо пов'язані з антикорупційним декларуванням. **Предметом роботи** є нормативно-закріплені моделі об'єктів антикорупційного декларування в аспекті їх аналізу та пошуку оптимального варіанта. **Методи дослідження.** Під час написання роботи використовувалися як загальнонаукові, так і спеціальні методи наукового пізнання, а саме: діалектичний аналіз, що дозволило дослідити моделі нормативно-правового закріплення об'єктів антикорупційного декларування у їх розвитку, порівняльно-правовий аналіз з акцентом на відповідному нормотворчому досвіді різних країн світу. Окрім того, під час написання роботи використовувалися методи класифікації, моделювання, прогнозування.

Ступінь дослідження проблематики у правовій науці. За умови наявності значної кількості праць, безпосередньо присвячених проблематиці запобігання корупції (роботи М. Хавронюка, М. Мельника, О. Дудорова, Т. Хабарової, С. Кушніра, О. Макаренкова, С. Шатрави, О. Дрозда, А. Комзюка, О. Миколенка та ін.), антикорупційному декларуванню загалом (роботи М. Кучерявенка, О. Головашевича, О. Лукашева, Н. Сметаніної, О. Новікова та ін.), об'єкт останнього, на жаль, привертає увагу або ж в аспекті його окремих різновидів (роботи М. Романова, О. Шимон), або ж з акцентуванням на досвіді його внормованості в окремих країнах світу (роботи І. Козловського). Комплексного аналізу зарубіжного досвіду нормативно-правового закріплення об'єктів антикорупційного декларування з виокремленням позитивних практик та проблемних питань майже немає, що й актуалізує його в контексті формулювання пропозицій для оптимальної нормативної моделі такого закріплення з метою ефективного використання ресурсу антикорупційного декларування.

Результати дослідження.

1. Об'єкт антикорупційного декларування як елемент інструменту запобігання корупції в публічній сфері

Одразу ж варто зазначити, що антикорупційне декларування варто розглядати як досить складне за змістом правове явище, яке включає елементи, що й формують його унікальний ресурс. Незважаючи на закріплення у Конвенції ООН проти корупції положення про значущість декларування для запобігання конфлікту інтересів у публічній сфері, для доступу громадськості для моніторингу діяльності осіб, уповноважених на реалізацію та захист публічних інтересів, дещо своєрідними є підходи законодавців різних країн світу до нормативного закріплення об'єктів декларування, що зумовлює різний рівень ефективності останнього. Важливо усвідомлювати, що результативність антикорупційного декларування залежить від ресурсу кожного з його елементів, від правових засад їх закріплення, від «якості» такого закріплення. Саме тому за наявності нормативно-правових актів, які регламентують засади використання антикорупційного декларування у різних країнах світу, різним є рівень ефективності такого використання, як і запобігання корупції у всіх її виявах загалом. Чому так відбувається? Варто не просто закріпити відповідні положення у національному законодавстві, базуючись на міжнародно-правових приписах, а й закріпити ці положення так, щоб усунути будь-які різноваріативні тлумачення та застосування відповід-

них положень, колізії у врегулюванні відповідних відносин. Аналіз законодавства різних країн світу дозволяє умовно виокремити кілька моделей закріплення об'єкта антикорупційного декларування у національному законодавстві. Така модель є поширеною, наприклад, у Румунії, Молдові, Данії та США. При цьому варто наголосити на тому, що доходи декларують не тільки особи, уповноважені на забезпечення реалізації та захисту публічних інтересів, а й члени їхніх сімей (положення містять різні варіації («близькі особи», «члени сім'ї», «діти, зокрема утриманці», «постійні співмешканці» тощо), проте загальним для них є «зв'язок» з особою, вповноваженою на реалізацію та захист публічних інтересів). Цілком логічним і виправданим є впровадження засад декларування заходів вищезазначених осіб задля з'ясування питання унеможливлення використання ними наданих публічно-владних повноважень для задоволення приватних інтересів, попередження виникнення конфлікту інтересів тощо. Фіксуючи доходи осіб, антикорупційне декларування дозволяє з'ясувати «максимальну» сконцентрованість їх на реалізації та захисті публічних інтересів, наявність корупційних ризиків у діяльності таких осіб тощо. Окрім суто інформаційної функції, антикорупційне декларування виконує й превентивну функцію як загального, так і спеціального значення, дозволяє своєчасно відреагувати на будь-які «корупційні загрози» стосовно конкретної особи та публічно-службових відносин загалом. Друга модель є «більш ускладненою», бо передбачає (разом із доходами вищезазначених осіб) подання відомостей у деклараціях і щодо їх видатків. «Ускладненою» вона є порівняно з попередньою моделлю, хоча її можна було б назвати «типовою», «загальною», бо логічним є оприлюднення як доходів, так і видатків відповідних осіб, якщо декларування розглядати саме як інструмент запобігання корупції. Саме поєднання доходів і видатків і дозволяє сформулювати загальне уявлення про реальний стан існування особи, вповноваженої на реалізацію та захист публічних інтересів, та членів її сім'ї, про наявність реальних загроз щодо будь-яких корупційних діянь, своєчасно усунути їх та попередити вчинення будь-яких корупційних діянь. «Ускладнена» модель унормування об'єкта антикорупційного декларування умовно поділяється на такі два підвиди, як універсальна (доходи і видатки) й посилена (із підвищеними зобов'язаннями щодо декларування або доходів, або видатків). Так, прикладом «посиленої ускладненої» моделі антикорупційного декларування можна вважати практику Сінгапуру, згідно з якою публічні службовці щороку декларують свої видатки, а доходи оприлюднюють кожні півроку (як власні, так і доходи членів сімей). «Ускладнена» модель нормативно-правового закріплення об'єкта антикорупційного декларування – інструмент запобігання корупції. Одночасне оприлюднення доходів та видатків вищезазначених осіб дозволяє моніторити спосіб їх життя, виявляти співвідношення доходної та видаткової частин останньої, своєчасно виявляти передумови для «корупційних» ризиків останньої й усувати їх або ж корегувати суб'єктний аспект публічно-службових відносин. Важливо детально впровадити не лише перелік осіб, зобов'язаних декларувати свої доходи і витрати (у законодавстві різних країн світу ці положення є деталізованими), а й перелік того, що підлягає такому декларуванню. «Якість» нормативно-правового закріплення об'єкта антикорупційного декларування впливає на зміст усього інструмента запобігання корупції, зумовлюючи рівень його ефективності. На відміну від суб'єктів декларування, термінів форми останнього об'єкта є, на жаль, одними із «проблемних» елементів змісту антикорупційного декларування, завдяки чому ресурс останнього у різних країнах світу використовується по-різному.

2. Специфіка нормативно-правового закріплення об'єкта антикорупційного декларування у різних країнах світу: пошук оптимального варіанта

Аналіз законодавства країн світу свідчить про наявність різних підходів до безпосереднього закріплення об'єктів антикорупційного декларування. Серед найпоширеніших виокремлюють нормативне закріплення шляхом затвердження переліків того, що має бути висвітлено у деклараціях («унормування переліку об'єктів»). Така практика є досить поширеною у країнах світу, щоправда у різних формах її вияву. Так, у законодавстві Канади передбачено, що «особи, які обіймають державні посади, ... зобов'язані декларувати всі фінансові зобов'язання та активи, як-от частки у статутному капіталі і майно, а також контрольовані

активи ..., в т.ч. цінні папери, товари, накопичувальний пенсійний фонд, а також іноземну валюту, призначену для обладку» [1, с. 42]. Однак у законодавстві Угорщини для членів Національної асамблеї передбачено обов'язок декларувати «...все майно, прибуток, бізнес-інтереси» [1, с. 44]; у Японії для всіх членів Палати представників обов'язковим є декларування «зарплати, будь-яких посад, які вони обіймають у приватній компанії, зокрема неоплачуваних» [1, с. 44]; у Південній Африці необхідно декларувати «інформацію про акції та інші фінансові інтереси, які особи мають за межами установи (органу), в якій обіймають посаду, оплату за перебування на посаді директора, за участь у товаристві, надання консультативних послуг, спонсорську діяльність, отримані подарунки та інші ознаки гостинності, пільги, витрати у закордонних поїздках, земельні ділянки, нерухоме майно, пенсійні виплати» [1, с. 44]. Як бачимо, сприймаючи модель закріплення переліку об'єктів антикорупційного декларування, законодавці різних країн світу дотримуються різних варіантів їх деталізації (від узагальненого (спрощеного) підходу (на прикладі Угорщини або ж Кореї, у законодавствах яких можна натрапити на положення про «декларування активів» [1, с. 44]) й аж до деталізованого перерахування того, інформація про що має знаходити своє відображення у декларації). Безперечно, деталізований варіант нормативного закріплення в цьому аспекті виглядає більш-менш логічним, обґрунтованим і прийнятним. Проте задля усунення проблем у правозастосуванні важливо виважено підійти до такого деталізованого переліку об'єктів декларування, адже має бути рівнопорядковий підхід до нормативного закріплення, бо це безпосередньо пов'язане з тлумаченням відповідних положень та їх застосуванням. Якщо йдеться про «відкритий перелік», який передбачає, зокрема, інші об'єкти («тощо», «та ін.»), то виникають «загрози» для різноваріативного тлумачення відповідних положень і, відповідно, залишення поза декларуванням безпосередньо неунормованих об'єктів і виникнення передумов для корупційних діянь у публічно-службовій сфері. Саме тому прагнення законодавця має спрямовуватися на максимальне охоплення його увагою всіх можливих об'єктів відповідного декларування. Зробити це доволі складно, зважаючи на зміни у суспільстві, появу нових об'єктів, зміну форм існування вже наявних тощо. За таких умов логічним виглядає певний груповий варіант виокремлення об'єктів антикорупційного декларування з унормуванням їх деталізації вже у межах самих груп. Так, наприклад, у Великій Британії у декларації вдалості розподіляються за такими «категоріями»: «... оплата за перебування на посаді; трудова зайнятість; клієнти (особи, які звернулися за консультаціями); спонсорство, внески до перевиборної кампанії; подарунки ...; пільги; виплати під час закордонних поїдок; подарунки від іноземних джерел; земельні ділянки або інше нерухоме майно; акції або інші інтереси, що стосуються призначення (обрання) особи» [1, с. 46]. Дещо схожий варіант обрано й Францією, однак із «прив'язкою» до «діяльності вповноваженої особи», а саме серед «базових» групових показників виокремлюються: «всі види професійної діяльності» та «діяльність загального характеру поза межами обов'язків «публічного характеру» (що не залежить від того, отримала особа за це винагорода чи ні) [1, с. 46]. При цьому вже в межах зазначених «базових показників» нормативно закріплюються безпосередні переліки об'єктів антикорупційного декларування («винагорода за виконання посадових обов'язків», «винагорода за сумісництво», «нерухоме майно», «подарунки», «акції та інші цінні папери», «субсидії», «пільги», «спонсорство» тощо). Умовний «груповий поділ» для антикорупційного декларування передбачено і в законодавстві Польщі. Хоча назви «базових групових показників» у законодавстві Польщі не закріплено, проте унормування безпосередніх об'єктів таких об'єктів здійснено шляхом їх об'єднання у кілька таких груп, що і дає підстави для формулювання висновку про наявність «групового поділу» таких об'єктів. Так, у декларації має висвітлюватися інформація про «... наявні грошові засоби, нерухомість, паї, акції, майно, зокрема те, що підлягає відчуженню шляхом тендеру; дані щодо ведення підприємницької діяльності та зайняття посад у господарських товариствах чи корпораціях, окрім житлових; рухоме майно (автомобілі, товари мистецтва, аудіо-, відеоапаратура тощо); фінансові зобов'язання інші дані про майновий стан» [2, с. 6]. Ще більш розширені переліки об'єктів містять «формуляри декларацій» для депутатів національного та Європарламенту

[2, с. 6]. «Груповий» варіант прийнято й у Швеції, де серед «базових» показників – «...акції, оплачувана зайнятість, пенсії, оплата за перебування на посаді директора (участь) у «зовнішній» діяльності, нерухомість, спонсорська діяльність, «великі подарунки» [1, с. 46]. Другий підхід до встановлення об'єктів антикорупційного законодавства і, відповідно, інша модель такого унормування – це т.зв. «ускладнене» встановлення, яке передбачає (поряд із фіксацією самого переліку) і вартісну ознаку (або ж щодо кожного або щодо окремих з об'єктів). Така модель є «ускладненою», бо передбачає не тільки «роботу» з переліком таких об'єктів, а й потребу у з'ясуванні їх вартості, щоб вирішити питання про те, чи є в конкретному випадку об'єкт антикорупційного декларування. Так, наприклад, в Австралії передбачено, що всі члени Палати представників зобов'язані декларувати «будь-які капіталовкладення у розмірі понад п'ять тисяч австралійських доларів, зокрема: пакети акцій компаній, трастів, нерухомість, заборгованість, інвестиції тощо» [1, с. 42]; у Чехії передбачено, що декларуванню підлягають «... контрольні пакети акцій, зовнішні доходи, подарунки, якщо загальна вартість прибутку та подарунків перевищує щомісячну зарплату особи..., а також усі придбані об'єкти нерухомості» [1, с. 42]. Як бачимо, «вартісний аспект» поширюється на всі об'єкти в Австралії, а у Чехії – на всі, окрім нерухомості. У законодавстві Ірландії для членів Палати представників, наприклад, передбачено обов'язок декларувати «весь прибуток понад 2 000 євро, а також вклади або ж нерухомість, якщо їх вартість перевищує десять тисяч євро» [1, с. 44]. Ще більш деталізованими (з акцентом на урахуванні «вартісної ознаки») є положення щодо антикорупційного декларування у законодавстві США. Так, зазначено, що декларуванню підлягають «...активи, об'єкти нерухомості, фінансові інтєреси, якщо їх вартість становить понад тисячу доларів, а також будь-які оборудки, якщо їх сума дорівнює тисячі доларів і більше..., фінансові зобов'язання, які перевищують десять тисяч доларів,... а також рухоме майно, яке не призначене для інвестицій або ж отримання прибутку» [1, с. 46]. Варто також зазначити, що деталізованими (з акцентом на «вартісній» ознаці) є й положення законодавства різних країн світу щодо декларування подарунків та подорожей осіб, наділених владними повноваженнями щодо реалізації та захисту публічних інтересів. І це є цілком виправданим, зважаючи на можливість розгляду подарунків як «...першого кроку до хабарництва» [3, с. 44], «завуальованого підкупу», «завуальованого прибутку». Так, зокрема, для міністрів у законодавстві Канади передбачено обов'язок декларування подарунків або ж винагороди лише у тому разі, коли їх вартість перевищує двісті канадських доларів, тоді як у Кореї «вартісна» ознака подарунків становить 1 000 вон, а у Південній Африці – 350 рентів, у Великій Британії – 140 фунтів [1, с. 48–54; 4; 5]. Більш «жорсткі» умови для подорожей зазначених осіб зафіксовані у законодавстві. Не підлягають декларуванню лише подорожі зазначених осіб за власний рахунок (однак у законодавстві закріплено обов'язок цих осіб декларувати будь-які витрати, тому цілком можна прослідкувати узгодженість відомостей, зазначених декларантом, щодо доходів та витрат), а подорожі «із зовнішнім фінансуванням» або ж підлягають оприлюдненню у декларації (у будь-якому разі, як у Франції, Кореї, Японії, Південної Африки тощо, або ж у разі перевищення унормованої «вартісної» їх ознаки, як у Німеччині, Ірландії, Італії, Великобританії). Отже, друга модель унормування об'єктів антикорупційного декларування, з одного боку, дозволяє оптимізувати їх перелік (усунувши «малоцінні», «незначної вартості» тощо), з іншого – передбачає передумови для можливих проблемних ситуацій, пов'язаних із визначенням реальної вартості таких об'єктів (із виявом суб'єктивного фактора впливу на визначення «вартісної» ознаки об'єктів декларування).

Висновки. Вирішуючи питання пошуку оптимальної моделі нормативно-правового закріплення об'єктів антикорупційного декларування, варто зазначити, що в основу варто покласти врахування національних особливостей як декларування загалом, так і нормативного закріплення його засад, як потреби реального часу, так і рівня правової культури населення в цілому та потенційних декларантів зокрема, як позитивного досвіду окремих країн світу у вирішенні цього питання, так і можливості імплементації міжнародних правових антикорупційних стандартів та запозичення зазначеного досвіду в конкретній країні.

Отже, саме комплексний підхід до цього питання й дозволить обрати максимальну модель нормативно-правового закріплення об'єктів антикорупційного декларування. З огляду на результативність використання антикорупційного декларування як інструменту запобігання корупції у країнах світу, можна запропонувати врахувати таке. По-перше, об'єкти антикорупційного декларування мають бути нормативно закріплені, як і решта елементів його механізму. По-друге, таке нормативне закріплення має бути «якісним» і, відповідно, систематизованим, визначеним (бажано абсолютно), деталізованим, без колізій, узагальнень, оцінних положень, «відкритих» переліків. По-третє, з огляду на чисельність та багатоманітність таких об'єктів, цілком логічним убачається внормування переліку об'єктів антикорупційного декларування. З огляду ж на постійну модифікацію об'єктивно зумовлених об'єктів антикорупційного декларування, логічним убачається «груповий» варіант формування переліку таких об'єктів (нерухомість, рухоме майно, доходи від основної діяльності тощо) з акумулюванням доходів та видатків як декларанта, так і «дотичних до нього осіб. По-четверте, обираючи «груповий» варіант формування переліку об'єктів антикорупційного декларування, важливо пам'ятати, що будь-який «уточнювальний аспект» («вартісна ознака», «періодичність отримання/витрачання», «комплексність» тощо) лише посилить суб'єктивний підхід до визначення об'єктів антикорупційного декларування у практичній діяльності й по-різному може вплинути на ефективність використання такого інструменту запобігання корупції. Саме тому логічним убачається використання «групового» варіанта формування переліку об'єктів антикорупційного декларування (із деталізацією конкретних різновидів у межах кожної групи, однак без «прив'язки» їх до будь-яких якісно-кількісних ознак).

Список використаних джерел:

1. Парламентська етика в Україні. Реалії, потреби, перспективи. За матеріалами дослідження Центру досліджень армії, конверсії та роззброєння та Інституту соціальних технологій / за ред. І. Суислової, Ф. Флурі, В. Бадрака. Женева-Київ, 2017. 56 с.
2. Козловський І. У Польщі систему декларування досі модернізують. *Голос України*. 17 листопада 2020. № 212 (7469). С. 6.
3. Етика державної служби: запобігання конфлікту інтересів та вимоги до законодавства. М. Віллорія, С. Синнестрьом, Я. Берток; [пер. з нім. І. Чуприна]. Київ : Центр адаптації державної служби до стандартів Європейського Союзу, 2010. 104 с.
4. Коломоєць Т.О. Подарунки для публічних службовців: чи доцільна детальна правова регламентація. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2018. № 2. С. 199–122.
5. Коломоєць Т.О. Подорожі публічних службовців: чи доцільним є впровадження антикорупційних правових нормативів. *Право і суспільство*. 2018. № 6. С. 147–153.

